

280 let novomeške gimnazije (1746–2026): dediščina cesarice Marije Terezije. Vpliv javnih gimnazij na razvoj izobraževanja v Srednji Evropi.

Novomeška gimnazija

[Cesarica Marija Terezija](#) je z ustanavljanjem javnih gimnazij pomembno prispevala k modernizaciji šolstva v habsburški monarhiji in postavila temelje sodobnega srednješolskega izobraževanja v Srednji Evropi. Posebno mesto med temi ustanovami ima Gimnazija Novo mesto, [ustanovljena 8. avgusta 1746](#), ki velja za [prvo javno gimnazijo v habsburški monarhiji](#). Novomeška gimnazija ni pomembna le v slovenskem prostoru, temveč tudi v zgodovini izobraževanja habsburške monarhije.

V naslednjih desetletjih je nastala mreža desetih javnih gimnazij, ki je omogočila dostop do kakovostnega izobraževanja širšemu krogu prebivalstva. Te ustanove niso izobraževale le bodočih duhovnikov, temveč tudi zdravnike, pravnike, učitelje, gospodarstvenike, znanstvenike in državne uradnike. Njihovi maturanti so pomembno prispevali h gospodarskemu, kulturnemu in znanstvenemu razvoju svojih regij ter celotne Srednje Evrope.

Novomeška gimnazija v skoraj treh stoletjih delovanja predstavlja izjemen primer trajnega vpliva ene izobraževalne ustanove na razvoj družbe. Tisoči njenih maturantov so pustili pomembne sledi v znanosti, kulturi, gospodarstvu, politiki, zdravstvu, šolstvu in javnem življenju Slovenije ter širšega evropskega prostora.

[Ob 280-letnici ustanovitve](#) novomeška gimnazija ni le zgodovinski spomenik [razsvetljskega obdobja](#), temveč tudi simbol trajne vrednosti znanja, odprtosti in

povezovanja generacij. Njena zgodovina potrjuje, da so bile terezijanske javne gimnazije ena najpomembnejših razvojnih naložb v prihodnost Srednje Evrope.

Mreža desetih javnih gimnazij cesarice Marije Terezije

Ustanovitev desetih javnih gimnazij v času vladanja cesarice Marije Terezije je predstavljala enega ključnih korakov pri oblikovanju sodobnega javnega šolskega sistema v habsburški monarhiji. Te gimnazije so pomenile prehod od pretežno cerkveno organiziranega k državno načrtovanemu in nadzorovanemu šolstvu.

Z ustanavljanjem javnih gimnazij je država pridobila dragocene organizacijske izkušnje pri načrtovanju šolske mreže, pripravi učnih programov, izobraževanju učiteljev ter financiranju in upravljanju izobraževalnih ustanov. Oblikovala se je upravna in pedagoška infrastruktura, brez katere poznejša uvedba enotnega šolskega sistema za celotno monarhijo ne bi bila izvedljiva. Država ni začela graditi šolskega sistema iz nič. Nasprotno, reforma se je lahko oprla na že vzpostavljeno mrežo javnih izobraževalnih ustanov, pridobljene organizacijske izkušnje in vedno večjo vlogo države pri urejanju izobraževanja.

Deset javnih gimnazij je tako predstavljalo pomemben institucionalni in razvojni temelj, na katerem je bilo mogoče uresničiti eno najpomembnejših razsvetljenskih reform v Evropi – uvedbo splošne šolske obveznosti. Reforma iz leta 1774 ni bila zgolj pravni akt, temveč vrhunec več desetletij sistematičnega razvoja javnega šolstva, pri katerem so imele novoustanovljene javne gimnazije pomembno pionirsko vlogo.

Posebno mesto med njimi ima novomeška gimnazija, ki velja za prvo javno gimnazijo, ustanovljeno po odločbi cesarice Marije Terezije. Njena ustanovitev simbolizira začetek procesa, ki je v manj kot treh desetletjih prerasel v celovito reformo šolstva in pomembno zaznamoval razvoj izobraževanja v Srednji Evropi.

Pomen ustanavljanja javnih šol

Ustanovitev javnih gimnazij in poznejša šolska reforma predstavljala prelomnico v razvoju izobraževanja na Slovenskem in v celotni habsburški monarhiji. Hvaležnost ni namenjena poveljevanju monarhije, temveč priznanju zgodovinskega pomena odločitev, ki so omogočile razvoj javnega šolstva in odprle pot izobraževanju številnim generacijam. Ključni razlogi so naslednji:

1. Vizionarska ustanovitev javnih gimnazij

Cesarica Marija Terezija je ustanovila samo deset javnih gimnazij, med njimi tudi novomeško. Te šole so predstavljale začetek državno organiziranega srednjega šolstva, ki ni bilo več odvisno zgolj od posameznih cerkvenih redov ali lokalnih pobud.

2. Temelj sodobnega javnega šolstva

Njene reforme so postavile načelo, da je izobraževanje javna dobrina in pomembna naloga države. To načelo ostaja temelj evropskih izobraževalnih sistemov še danes.

3. Šolska reforma leta 1774

Pod vodstvom sodelavca cesarice Marije Terezije za šolstvo, Johanna Ignaz von Felbiger, je bila pripravljena Splošna šolska uredba ([*Allgemeine Schulordnung*](#)), razglašena 6. decembra 1774. Z njo je bila uvedena splošna osnovna šolska obveznost in enotnejša organizacija pouka v monarhiji.

4. Možnost izobraževanja številnih generacij

Tisoči dijakov novomeške gimnazije in drugih javnih gimnazij so v skoraj treh stoletjih pridobili znanje, ki jim je omogočilo nadaljnji študij, poklicni razvoj ter prispevek k znanosti, kulturi, gospodarstvu in javnemu življenju.

5. Trajna dediščina

Maturanti so živi dokaz, da odločitev iz leta 1746 ni bila pomembna le za svojo dobo, ampak je ustvarila ustanovo, ki že 280 let služi skupnosti.

Zahvala maturantov

Maturanti novomeške gimnazije po skoraj treh stoletjih izražamo hvaležnost cesarici Mariji Tereziji in njenemu sodelavcu za prenovu šolstva [Johannu Ignazu von Felbigerju](#), ker sta s svojo vizijo postavila temelje sodobnega javnega šolstva. Njune odločitve niso zaznamovale le svojega časa, temveč so odprle pot izobraževanju nešteti generacij mladih.

Ustanovitev javnih gimnazij leta 1746 in šolska reforma leta 1774 sta pomenili zgodovinski prelom. Znanje je postalo javna vrednota, šola pa prostor, kjer se oblikujejo razgledani, odgovorni in ustvarjalni ljudje.

Hvaležnost, ki jo izražamo danes, ni poklon nekdanji državni ureditvi, temveč priznanje ljudem, ki so s pogumnimi in daljnovidnimi odločitvami omogočili razvoj izobraževanja. Brez teh odločitev ne bi bilo neprekinjene tradicije naše gimnazije, ne tisočev maturantov, ki so s svojim delom bogatili znanost, kulturo, gospodarstvo in družbo.

Ob jubileju se zato spoštljivo spominjamo začetkov naše šole in se zahvaljujemo vsem, ki so skozi skoraj tri stoletja skrbeli, da je znanje povezovalo generacije in ostajalo ena najpomembnejših vrednot naše skupnosti.

V Novem mestu 8. avgusta 2026

[Odbor maturantov za proslavitev 280. obletnice novomeške gimnazije](#)